

*Гарна Світлана Юріївна, магістрантка;
наук. керівники: канд. філол. наук Шкуронат Марина Юріївна,
канд. психологічних наук Дроздова Діана Сергіївна
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЄКТУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ ДЛЯ
СТАРШОКЛАСНИКІВ З УРАХУВАННЯМ ЇХНІХ ПСИХОЛОГІЧНИХ
ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ**

Світлана Гарна
м. Краматорськ

УДК
159.9:373.091.33-024.87"4"

Формулювання стратегічних орієнтирів у розвитку системи освіти створює передумови для впровадження сучасними педагогами ефективних і релевантних методичних підходів, які відповідають актуальним запитам освітньої практики. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема створення методики дистанційного навчання. Проєктування методичної системи викладання у старшій школі із залученням технологій дистанційної освіти потребує врахування психологічних закономірностей розвитку та вікових характеристик учнів. Відповідно до сучасної української вікової періодизації, йдеться про представників раннього юнацького віку (15–18 років).

Учні цього віку зазвичай виявляють спрямованість на розвиток практичного інтелекту, прагнуть до залучення в навчально-професійну діяльність, що виступає важливою умовою їхньої майбутньої самореалізації. Водночас варто підкреслити й важливу роль емоційного інтелекту, що розглядається як взаємодоповнювальний процес, зорієнтований як на власну особистість (усвідомлення і регуляція власних емоцій), так і на соціальне оточення (здатність розуміти емоції інших).

За висновками американського дослідника Д. Гоулмана, до 80% життєвого успіху людини обумовлюється впливом некогнітивних чинників, серед яких емоційний інтелект займає провідне місце. Йому властиві такі якості, як самомотивація, стійкість до невдач, контроль емоційної нестабільності, вміння свідомо відтерміновувати задоволення, регулювати настрій, долати вплив переживань на мислення, співпереживати та зберігати надію [2, с. 247].

У межах вітчизняної психологічної традиції можна виокремити два фундаментальні постулати, які повністю корелюють із авторською позицією. *По-перше*, під час розроблення систем дистанційного навчання необхідно обов'язково враховувати психологічні особливості їхніх користувачів [1, с. 8], а також усвідомлювати, що сам процес функціонування таких систем реалізується одночасно на концептуальному та технологічному рівнях у контексті предметно-орієнтованого підходу [1, с. 10]. *По-друге*, дистанційне освітнє середовище повинно виступати простором особистісного саморозвитку учня [1, с. 61].

Зокрема, у колективній монографії «Дистанційне навчання: психологічні засади» М. Смульсон представляє авторську концепцію інтелекту, в центрі якої – ідея інтелектуальної ініціації як пріоритетної категорії дистанційної освіти. Йдеться про здатність суб'єкта самостійно формулювати завдання у різних видах діяльності, творчих процесах, комунікації, досвіді, мисленні, емоційній регуляції та життєвій стратегії. На думку дослідниці, ефективно побудований дистанційний курс може стимулювати розвиток ключових інтелектуальних компетенцій, зокрема: уміння самостійно визначати цілі, здійснювати рефлексію, долати егоцентризм (децентрація) та будувати навчання на стратегічному мисленні [1].

На думку М. Смульсон, розроблення дистанційних курсів має ґрунтуватися на урахуванні ключових психологічних характеристик, властивих інтелектуально зрілій особистості. Зокрема, йдеться про здатність ефективно сприймати, усвідомлювати, критично фільтрувати, засвоювати та використовувати інформацію різної модальності, трансформуючи її в знання й інструменти для розв'язання як навчальних, так і особистісно значущих завдань. Це, за твердженням авторки, є однією з найважливіших інтелектуальних компетентностей особистості. Вона підкреслює, що така здатність неможлива без адекватного розуміння та інтерпретації інформації – зокрема, контексту, прихованих смислів та можливих помилок – а також без розвинених пізнавальних процесів: сприймання, мовлення, пам'яті та уваги [1, с. 175].

Отже, при організації освітнього процесу для учнів старших класів у межах дистанційного формату необхідно створити умови для їхнього інтелектуального та особистісного саморозвитку. Саме тому психологи акцентують на тому, що дистанційні курси для старшокласників мають проєктуватися як цілісне навчально-розвивальне середовище. Таке середовище, як зазначається у науковій літературі, розуміється як системна організація навчання, що генерує постійний (безперервний) потік навчальних впливів. Це суттєво відрізняє його від так званих «епізодичних» впливів, які мають фрагментарний характер і часто реалізуються з часовими та просторовими розривами [2, с. 216].

М. Смульсон розглядає проблему готовності до дистанційного навчання як здатність суб'єкта здійснювати конкретну діяльність, що потребує аналізу в межах діяльнісного підходу. Такий підхід передбачає чітке окреслення змісту самої діяльності та відповідних вимог до її реалізації [1, с. 83]. На основі цього дослідниця виокремлює низку ключових характеристик, що визначають готовність школяра до освітньої діяльності:

1. Навчальна діяльність для учня виступає засобом досягнення мети, яка перебуває за межами самої навчальної діяльності, тобто має позаосвітній характер.

2. Учень є суб'єктом освітнього процесу, а отже, освітня діяльність виступає для нього як форма самоуправління.

3. Водночас учень виступає й об'єктом діяльності, оскільки саме в межах цього процесу він зазнає трансформацій, а управлінський аспект освітньої взаємодії проявляється у керуванні цими змінами.

4. Керування навчальною діяльністю можливе лише за наявності чіткого проєкту змін, згідно з яким здійснюється її реалізація.

5. За відсутності такого проєкту не може йтися про готовність до навчання взагалі. Сутність навчання полягає в опануванні учнем способів дій, які дозволяють досягати цілей, що виходять за межі навчального процесу, – саме це й становить основу навчальної готовності.

6. Проєкт навчання, як правило, належить не самому учню, а його батькам, учителям (тьюторам) або іншим уповноваженим особам [1, с. 88].

Отже, ефективність освітнього процесу в умовах дистанційного навчання для учнів раннього юнацького віку (15–17 років) визначається комплексом психологічних факторів, які можна об'єднати у дві групи: *інтелектуально-когнітивні* та *особистісно-емоційні*.

Розглянемо *інтелектуально-когнітивні фактори*. Ключовим психологічним механізмом успішного дистанційного навчання є інтелектуальна ініціація – здатність суб'єкта самостійно формулювати завдання та визначати цілі, а також будувати навчальну діяльність на стратегічному мисленні та рефлексії. Учні мають бути здатними критично фільтрувати, усвідомлювати та трансформувати інформацію різної модальності, перетворюючи її на знання й інструменти для розв'язання життєво значущих завдань. Це вимагає розвинених пізнавальних процесів: сприймання, мовлення, пам'яті та уваги, а також здатності долати егоцентризм (децентрації). Крім того, важливою умовою майбутньої самореалізації є спрямованість на розвиток практичного інтелекту та залучення до навчально-професійної діяльності.

Особистісно-емоційні та регулятивні фактори. Успіх у дистанційному навчанні значною мірою залежить від некогнітивних чинників, серед яких провідне місце посідає емоційний інтелект. До його якостей належать самомотивація, стійкість до невдач, контроль емоційної нестабільності, вміння регулювати настрій та свідомо відтерміновувати задоволення. В умовах дистанційного навчання учень має виступати суб'єктом освітнього процесу, для якого навчання є формою самоуправління. Це означає, що готовність до дистанційного навчання визначається його здатністю самостійно організовувати, планувати та контролювати навчальні дії. При цьому навчання виступає засобом досягнення позаосвітніх цілей, і ця діяльність має ґрунтуватися на чіткому проєкті змін (плані), який може бути сформульований як самим учнем, так і його оточенням (батьками, тьюторами).

Ці фактори вимагають, щоб дистанційне навчання було спроектоване як цілісне навчально-розвивальне середовище, а не просто як сукупність епізодичних впливів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дистанційне навчання : психологічні засади : монографія / М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін. ; за ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс–ЛТД, 2012. 240 с.
2. Смульсон М. Л. Проектування дистанційних середовищ саморозвитку в умовах новітніх комп'ютерних технологій. *Актуальні проблеми психології* :

Психологічна теорія і технологія навчання / за ред. С. Д. Максименко, М. Л. Смульсон. Київ : Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. Т. 8. Вип. 7. С. 215–225.